

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **Ступака Дмитра Борисовича** на тему
«Адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану»,
подану на здобуття наукового ступеня **доктора філософії**
в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Окупація значної частини території України, збройна агресія російської федерації проти України, нарощування зусиль агресора щодо подальшого захоплення території нашої держави, поставили на перший план питання підвищення обороноздатності держави, удосконалення порядку введення та скасування правового режиму воєнного стану, механізму здійснення заходів правового режиму воєнного стану, а також оптимізації адміністративно-правового регулювання у цій сфері з урахуванням досвіду і особливостей перебігу збройного конфлікту в Україні.

Цілком зрозуміло, що події широкомасштабного збройного вторгнення російської федерації на територію України актуалізували військово-правові дослідження, зокрема стосовно правового регулювання особливих адміністративно-правових режимів в сфері забезпечення національної безпеки і оборони. Ці події стали каталізаторами певних неоднозначних процесів, які раніше були або латентними, або не такими помітними, як у воєнний час. Під впливом війни спостерігаємо бурхливі зміни у правовому полі, обумовлені ухваленням значного масиву нормативно-правових актів, спрямованих на мобілізацію всього суспільства для відсічі збройної агресії, в тому числі, ухвалення в новій редакції Закону України “Про правовий режим воєнного стану України” від 12.05.2015 року № 389-VIII. Мета оновлення цього Закону полягала в актуалізації законодавчого регулювання правового режиму воєнного стану з урахуванням особливостей сучасних збройних конфліктів і досвіду проведення антитерористичної операції.

Однак, як відомо, новий етап російсько-української війни спричинив запровадження воєнного стану, а також введення в дію актів надзвичайного

правового регулювання, які передбачені Законами України “Про оборону України” та “Про правовий режим воєнного стану в Україні”. Йдеться про наявність безпрецедентних рішень, ухвалених Президентом України, зокрема Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні”, затверджений Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX, згідно з яким, Кабінету Міністрів України було доручено невідкладно ввести в дію План запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Україні.

Отже, актуальність розроблення та впровадження у життя сучасної концепції адміністративно-правового регулювання правового режиму воєнного стану зумовлюється тими небувалими викликами і загрозами, з якими стикнулася наша держава протягом крайніх трьох років, а також відсутністю в правовій науці новітніх комплексних досліджень із зазначеної проблематики. За таких умов рецензована дисертаційна робота є відгуком на сучасні потреби відомчої військово-правової науки, тому обрана Ступаком Д.Б. тема роботи є надзвичайно актуальною, зазначене дослідження дуже своєчасне і корисне як для практики, так і для подальшого розвитку військового права в Україні.

Про актуальність теми дисертації Ступака Д.Б свідчить також її відповідність виконанню положень Закону України “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” від 11 липня 2001 року № 2623-III (із змінами, внесеними Законом України від 21 грудня 2023 року № 3534-IX), Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021, та основних напрямків наукових досліджень Національного університету оборони України, затверджених наказом Міністерства оборони України від 15 лютого 2019 № 65.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації обумовлений, насамперед, досить раціональною та внутрішньо узгодженою структурою

дисертаційного дослідження. Обґрунтованість наукових положень також базується на логіці дослідження та системному підході до аналізу і вирішення сформульованих в роботі завдань.

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, логічно витікають з детального аналізу досліджуваного багатоаспектного явища. Це підтверджується: глибоким опрацюванням теоретичних та практичних праць вітчизняних і зарубіжних авторів з даної проблематики; умілим поєднанням сучасного дослідницького інструментарію і класичних методів дослідження тощо.

Достовірність результатів роботи забезпечується обґрунтованістю положень, сформульованих автором, застосуванням сукупності різних методів наукового пізнання, як загальнонаукових, так і спеціальних юридичних. Тому потрібно констатувати достатню методологічну оснащеність дисертації, яка складається з логічно та кореляційно структурованих тактичних компонентів. Також імпонує використання здобувачем досить репрезентативної емпіричної бази та його здатність узагальнювати й аналізувати проблеми, охоплені предметом дослідження.

Цінність наукових результатів також підтверджується високим ступенем кореляції основних положень дисертації з практикою діяльності військового командування та військових адміністрацій. Підтвердженням достовірності результатів є також їх належна апробація на наукових і науково-практичних конференціях різних рівнів.

Основні результати дослідження викладені у вісімнадцяти наукових публікаціях, із яких: чотири статті опубліковано у наукових фахових виданнях з юридичних наук внесених до переліку видань категорії "Б", з них одна – одноосібна, три – у співавторстві; один одноосібний розділ колективної монографії; два розділи у співавторстві в колективних підручниках; одинадцять тез доповідей – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Наукові положення дисертаційної роботи

викладені в обсязі, достатньому для детального ознайомлення з ними. Опубліковані наукові праці повною мірою відображають основні результати дисертаційного дослідження.

Постановка завдань, визначення об'єкту, предмету та мети наукового пошуку виглядають чітко і зрозуміло, цілком відповідають загальним вимогам, що ставляться до такого виду робіт. Подана на рецензування праця характеризується системним підходом до предмету дослідження. Структура дисертації повністю відповідає меті та завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі питання, які визначені автором. Характеризуючи дане дисертаційне дослідження слід відзначити досить логічну структуру викладення матеріалу.

Дисертаційна робота характеризується чіткістю, цілісністю, аргументованістю та смисловою завершеністю міркувань і висновків. За обсягом, структурою та оформленням дисертаційна робота відповідає встановленим вимогам.

Наукова новизна отриманих результатів. Новизна представленої роботи полягає як у самому підході до досліджуваних проблем, так і в запропонованому вирішенні конкретних питань. Дисертація є продовженням наукових розробок у сфері військового права й одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексним дослідженням теоретичних і практичних проблем адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану.

З моєї точки зору, найбільш значними науковими результатами дисертаційної роботи, які заслуговують на увагу та підтримку, є такі:

– необхідність внесення змін до статті 7 Закону України “Про правовий режим воєнного стану”, шляхом доповнення її новою частиною третьою – щодо надання Президенту України у виняткових випадках, пов’язаних з наслідками збройного конфлікту, повноважень на продовження дії правового режиму воєнного стану на підставі Указу Президента України про

продовження воєнного стану без затвердження Верховною Радою України;

– необхідність удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності військового командування та військових адміністрацій, шляхом деталізації їх повноважень, а також необхідність запровадження в діяльність згаданих суб'єктів всіх рівнів нового детального алгоритму дій – “Типового плану запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану”;

– виокремлені ключові ознаки поняття “адміністративно-правовий режим воєнного стану”;

– авторське визначення понять: “адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану”, “адміністративно-правове регулювання правового режиму воєнного стану”, “суб'єкти адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану”, “інструменти адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану”.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у їхній прикладній спрямованості, науковому обґрунтуванні необхідності правових і структурних перетворень, а також розмежуванні повноважень між суб'єктами забезпечення правового режиму воєнного стану.

Варто зазначити про впровадження науково обґрунтованих пропозицій автора в практичну діяльність та нормотворення. Так, викладені в дисертації висновки і пропозиції використовуються: у нормотворчій діяльності – для розроблення пропозицій щодо внесення змін до законодавчих актів з питань правового режиму воєнного стану; у правозастосуванні – для підвищення ефективності діяльності суб'єктів адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану; в освітній діяльності – при викладанні навчальних дисциплін “Військова адміністрація”, “Правова робота у Збройних Силах України”, що підтверджується відповідними актами впровадження результатів дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Ступака Д.Б., водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, які могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту, зокрема:

1. На жаль, дослідженням теоретико-правових засад правового режиму воєнного стану в Україні майже не було охоплено такий важливий елемент діяльності суб'єктів його забезпечення як взаємодія, яка згадується автором лише фрагментарно у контексті окремих питань дисертації (с. 18, 112, 145). Остання є суттєвим функціональним елементом в механізмі реалізації заходів правового режиму воєнного стану, саме тому порядку взаємодії (процесу впливу суб'єктів одне на одного) приурочено окрему статтю 18 Закону України "Про правовий режим воєнного стану". Слід зауважити, що положення цієї статті навіть у загальних рисах не встановлюють механізму взаємодії, натомість відсилають до документу (Порядку взаємодії), який визначається Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України.

При цьому здобувач констатує, що основною проблемою реалізації суб'єктами забезпечення адміністративно-правового режиму своїх повноважень є недостатній рівень нормативно-правового регулювання їх діяльності та взаємодії (стор. 18). Проте автор не подає власного бачення стосовно шляхів підвищення ефективності діяльності суб'єктів забезпечення адміністративно-правового режиму та удосконалення порядку їх взаємодії.

2. З метою ефективної інтеграції позитивного зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення особливих правових режимів в національну систему, автору було б доцільно не лише присвятити окремий підрозділ такому аналізу, але й вказати, яка з моделей адміністративно-правового забезпечення особливих правових режимів буде доречною до використання в Україні в умовах тривалої безпекової невизначеності.

В цьому контексті варто звернути увагу на прийнятий 24 березня 2022 року Верховною Радою України проект Закону України "Про внесення змін

до деяких законів України щодо забезпечення керованості державою в умовах воєнного стану” (реєстр. № 7153), який наразі поставлений на “паузу” та очікує на підпис Президента України.

3. Не зважаючи на поширену думку, згідно з законодавством України, введення воєнного стану передбачає лише наявність особливого правового режиму в державі, і не надає автоматичного права на використання Збройних Сил України, інших військових формувань, та відповідно, не дає права на застосування зброї та бойової техніки. Зазначена теза знаходить своє підтвердження, зокрема у Законі України “Про Збройні Сили України” (стаття 1¹. Право на застосування зброї та бойової техніки в мирний час та в особливий період (крім періоду дії воєнного стану)). Уявляється, що за умов дослідження цієї проблеми, робота значно б виграла.

Проте, здобувачем не достатньо приділено увагу аналізу цього фундаментального питання, тому під час публічного захисту хотілось би почути від автора аргументовану позицію в розрізі положень Закону України “Про правовий режим воєнного стану”.

4. Автор, досліджуючи систему суб’єктів адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану, достатньо широко розкрив їх повноваження. В той же час, здобувачем не розглянуті питання визначення повноважень тимчасово утворених органів військового управління. З огляду на те, що зазначені органи не передбачені нормативно-правовими актами, їх повноваження визначаються директивними документами, а керівництво їх призначається на ротаційній основі та має часто змінюючи характер. В той же час, зазначені органи військового управління виконують функції з управління підлеглими підрозділами, які залучені до здійснення заходів із відсічі збройної агресії російської федерації.

Хотілося би почути точку зору автора щодо необхідності законодавчого закріплення повноважень тимчасових органів військового управління.

5. З аналізу відповідних норм законодавства України випливає, що повноваження Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України пов'язані із настанням певних умов і реалізація їх можлива лише у період дії в державі особливих правових режимів (стан війни, воєнний стан).

Президент України, діючи як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, набуває виключних "резервних" повноважень, які пов'язані із здійсненням керівництва щодо збройного захисту держави. У цьому аспекті видається, що збройна агресія поставила на порядок денний питання повноважень Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, а тому авторові не завадило б розглянути шляхи створення чіткого правового механізму їх реалізації в умовах воєнного стану. Особливо зупинитися на врегулюванні питання підготовки та внесення проектів наказів і директив Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України.

Наведені зауваження переважно зумовлені творчою складовою змісту роботи і мають характер побажань, висвітлюють складність питань, які досліджуються, і загалом не впливають на позитивну оцінку дисертації та не знижують її наукову цінність і практичну значущість.

Загальний висновок. Дисертація є самостійним доробком автора. Вона відзначається зрілою авторською позицією. Слід наголосити на властивість, притаманну дисертантові, вести коректну наукову полеміку у своїй роботі, змістовно й переконливо відстоювати свою точку зору, яка є основою дослідження й підтверджує його цілісність, логічність і завершеність, що свідчить про фаховість та науковий рівень дисертації. Посилання на наукові праці оформлені згідно з вимогами.

Викладене дає підстави для висновку про те, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів, а також за змістом, кількістю, обсягом публікацій і повнотою опублікованих здобувачем матеріалів, дисертаційне дослідження "Адміністративно-правове забезпечення правового

режиму воєнного стану” відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій.

Дисертація Ступака Д.Б. на тему “Адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану”, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 “Право” за спеціальністю 081 “Право”, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її автор Ступак Дмитро Борисович заслуговує присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 08 “Право” за спеціальністю 081 “Право”.

Рецензент

Заступник начальника кафедри військового права та правоохоронної діяльності інституту стратегічних комунікацій Національного університету оборони України, кандидат юридичних наук
полковник юстиції

Олександр КОТЛЯРЕНКО

